

Александар Б. Лаковић

АСОЦИЈАТИВНИ ЛАВИРИНТ УЛАНЧАВАЊА

Борис Јовановић, *Тријаде, случајне приче*
СКЗ, Београд, 2012.

Тријаде, тројство и уопште број три поседују изузетан и темељан значај у свим светским религијама и митологијама, и цивилизацијама уопште. Па и у последичним, пратећим и престижним делатностима, као што су, још у античкој књижевности, то били књижевни обрасци у виду система од три исте или сличне строфе зване „тријаде”, па преко хришћанског суштог тројства и „символа вере”, до Хегеловог тријаса (теза, антитеза и синтеза) и Фројдовога тројства самог човека кроз троугао свесно ЈА – несвесно ОНО – над ЈА. И данас је то тројство значајно присутно, неретко и у књигама савремених писаца, као што је то случај са „случајним причама” Бориса Јовановића.

Овакав увод није везан само за име и архитектуру најновије књиге Бориса Јовановића, него и за његов књижевни поступак у необичном прозном формату. Наиме, његову књигу *Тријаде* чини деведесет кратких прича. За свако слово азбуке по три приче. И то две са одређеним именима, чија су почетна слова имена везана за поменуто слово азбуке, док се наслов завршне приче састојао од та два иста слова. На пример, под словом А су следеће приче: „Апостол”, „Апостолке” и „АА”, затим: „Бог”, „Биоскоп” и „ББ”, па „Владика”, „Врт и” „ВВ”, и тако редом до самог краја: „Шаљивџија”, „Шала” и „ШШ”. Битан је и њихов међусобни однос на примеру сваког слова, који се односи у семантичкој повезаности прве две приче које се обе делимично или потпуно преливају у завршну причу. И то у свим тропричама везаним за једно од слова. На

пример, амбијент приче „Елегичар” препознајемо и у наредној причи „Европа”: „Среће има свуда, а њих као да нема” који су још више скупа заживели у завршној причи „ЕЕ”: „Сретнемо се понекад, поносни на самоће у метежима, на наше лажно братство. И чим се растанемо, метеж умили у нас”, у којој су иначе непосредно присутни и „Елегичар” и „Европа”, додуше „кафана Европа”, што јој даје нову и неочекивану симболику, али све више актуелну и црно-хуморну. Читалац овог текста већ ће интуитивно-испровоцирано претпоставити да ће се, на пример, приче „Госпођица” („себе не воли пред огледалом, али се обожава у њиховом оку”) и „Гробље” („ни гробље не живи вјечно”) укрстити или умрежити у сумарној причи „ГГ”, што се и стварно дешава („плашићу се њене душе”).

Нетом цитирана последња реченица из приче „ГГ” је понављањем исте речи („душе”) везана са насловом следеће приче „Душе”. И такав је лексички спојнички однос присутан током читаве књиге, почев од прича на слово А па до прича на слово Ш. Треба поменути и пишчеву тзв. слободну семантичку асоцијативност у низању прича, јер, на пример, прозвана прича „Душе” наставља се са причом „Дрворед” која се односи на липе које су, по прасловенској митологији, култно сеновито место где привремено бораве душе умрлих („у крошњама пјевуше мирисне душе”) пре него коначно напусте овај свет, због чега, често, горостасне липе још увек срећемо уз гробља и гробна места, и у руралним и урбаним срединама.

„Тројна” структура књиге кратких прича и звучно понављање одређених речи из приче у причу, уз асоцијативна распрскавања и настављања основног тока књиге, нису једине спојнице Јовановићевих *Тријада*. Постоји у његовој књизи кратких прича и својеврстан најмањи заједнички садржајни именитељ, који се протеже из приче у причу. У питању је трагичност готово свих актера ове књиге. И оних стварних и оних измаштаних. И оних од данас и оних из сећања. И оних сањаних и оних доживљених. И оних историјских и оних мистичних. И оних обичних и оних зачудних. И оних личних и оних општих. И оних савремених и оних архаичних. Колико се год они међусобно разликовали и деловали значењски удаљено и супростављено, ипак постоји извесна заједничка матица, а не само нит, у лику апорије, неснађености, промашености, ванвремености, узалудности, отуђености, одљуђености, о чему сведоче и следеће Јовановићеве разнолике реченице: „Нико нас не учи да вјерујемо у лијепа чуда. Само нас страше потмулим шапатам”, „На завичајном пропланку испирају се лажима, мјесечином и ватром”, „Изумро је темељник и домаћин, надошли гроздови мрака и одјека”, „Има и небо, нема снова”, „Некада је ту био зид. Сада нема ни подзиде ни зицишта ни мале зиданице.

Зарасло двориште је оивичено чудом”.

Јовановић, потребно је рећи, слика свет из сећања, свет из ранијих доживљаја, свет којег нема или га, пак, има док се о њему на овај и овакав начин пише. Углавном су сразмерно распоређена пишчева сведочења о времену прошлом и садашњем, која су у извесном и препознатљивом контрасту, попут огледања у кривим огледалима, разбијеним у међувремену, па су писцу и нама преостали само фрагменти као што су приче пред нама, испуњене необичним смислом за детаљ, за замрзнуту слику одређеног тренутка и асоцијације, које ће њихов ехо надживети.

Стога, овако конципирану књигу прича можемо одредити и као лавиринт уланчавања, и звучног, и семантичког, и асоцијативног, и метафоричног, како је Толстој волео прецизно да дефинише успешно књижевно дело.

И језик и књижевни поступак Бориса Јовановића јесу посебност која заслужује пажњу (не само зато што се приближавају и песничком дискурсу и наводе да се његове приче брзоплето прогласе песмама у прози) што, ипак, није тачно.

Из досада цитираних реченица Бориса Јовановића читује се да су оне кратке, језгровите, упечатљиве, без вишка и украса. Подређене значењу које желе саопштити, сведене, без права на реплике у својој убедљивости, окренуте себи и свом сећању без игнорисања данашње тескобе. Посебно су, истовремено економичне и смисаоно игриве. И обично, представљене по принципу: једна реченица – један ред – један пасус у причи, због чега и визуелно-графички, али и медитативно-сликовито, ипак, наликују на прави поетски исказ.

Затим, у садржају кратких прича Бориса Јовановића препознаје се његова свеprisутна ерудиција, која се вешто трансформише у књижевни чин. Већ се то наслутило у помињаним причама „Душе” и „Дрворед”, као и у другим бројним причама. Нарочито се свезнање наратора препознаје у причи транспарентног имена „Митологија”, која, на плану мита и архетипа, сумира достигнућа Џејмса Џорџа Фрејзера, Сигмунда Фројда, Карла Густава Јунга, Бронислава Малиновског, Клода-Левија Строса, Мирчеа Елијадеа и Рудолфа Ота, због чега је одступио од поетског принципа: једна реченица – један пасус, зарад есејизовања унутар приче, коју Борис Јовановић сликовито и занеобичено окончава следећим пасусом: „Бајка у жижу ставља необична бића и несвакидашње догађаје, али јој недостаје...”

Јовановићеве семантички умрежене, асоцијативно игриве и надасве медитативне приче изговорене су и на ироничан, и на шало-озбиљан начин, негујући у себи апсурд, хаос, оксиморон, контраст, зачудност, што и јесу карактеристике заједничког нам простора и времена који то, уствари, нису, већ постоји њихов привид и, насупротив њима, свет сећања који